

Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, *România în primul război mondial*, București, Editura militară, 1979.

De curînd a apărut în Editura militară (1979) sub semnătura a cinci nume prestigioase ale istoriografiei noastre actuale (Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, lucrarea „*România în primul război mondial*“.

Lucrarea vine să umple un gol în cercetările referitoare la istoria noastră modernă, prezentînd, într-o sinteză de 539 pagini, aspecte majore privind toate implicațiile legate de pregătirea, desfășurarea și încheierea primului război mondial pentru România.

Autorii analizează de pe poziții clare materialist-istorice poziția României și finalizarea ei — formarea statului național-unitar român.

Pe baza unei ample documentări, uneori inedite, a arhivelor din țară și străinătate, a lucrărilor apărute mai devreme sau mai tîrziu, inclusiv cele din perioada actualității, autorii prezintă o frescă apreciabilă ca valoare științifică asupra problemelor abordate, subliniind cu tărie faptul că „Unirea Transilvaniei cu România a constituit înfăptuirea firească a năzuințelor seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice“.

În general vorbind, cartea are o incontestabilă valoare științifică și patriotică, servind din plin la lărgirea ariei procesului instructiv-educativ al maselor, în special al tineretului.

Avînd în vedere faptul că, în cuvîntul lor înainte, autorii indică cu precizie: „Cartea de față se adresează istoricului, dar și publicului larg care se interesează de trecutul țării sale...“, ne permitem, în linii esențiale, să facem unele sublinieri de care probabil autorii vor ține cont la reeditarea lucrării, cu scopul vădit pe de o parte de a prezenta în contextul istoriografiei noastre actuale realitatea procesului istoric, pe de altă parte de a furniza educației patriotice elemente de înaltă ținută morală. Dacă, în ce privește realitatea istorică și interpretarea evenimentelor politice și diplomatice dinainte, din timpul și de după încheierea ostilităților, problemele sînt rezolvate la superlativ de către autori (cu un singur amendament), în schimb, în ce privește problema desfășurării războiului și a rezistenței naționale românești, există, după părerea noastră, unele teze discutabile.

Așadar, amendamentul propus de noi cu referire la evenimentele politice și diplomatice privește modul de abordare și tratare a poziției mișcării

muncitorești și socialiste din România față de război. Însuși spațiul acordat acestei probleme atât de interesante (13 1/2 pagini) este deosebit de redus chiar pentru o sinteză, el mărgininându-se la numeroase citate (56 note de subsol) mai ales din presă, fără concluzii, care să ne orienteze clar și categoric asupra poziției mișcării socialiste în întregul ei (conducere și membri de rînd ai partidului social-democrat), precum și în problema alianțelor, mai ales cu țărănimea.

În problemele desfășurării războiului ne permitem să subliniem unele aspecte, care ni se par demne de o profundă reflecție din partea autorilor. Astfel, cunoscuta și discutata bătălie de la Jiu din octombrie 1916 este prezentată după vechiul „tipic”, adică victoria noastră din zilele de 14—16 octombrie 1916 se datorește unei contraofensive generalizate a grupului Jiu! Se remarcă o subliniere nouă, binevenită, acțiunea companiei a 7-a din Regimentul Gorj nr. 18.

Analizînd în detaliu toate ordinele date de grupul Jiu și de inamic, notînd cu deosebită atenție tot ceea ce declară și au scris supraviețuitorii astăzi, coroborînd toate datele culese pe baza unei judecări de situație reală, în care s-a ținut cont de forțele noastre și cele inamice, de posibilitățile lor, de dotarea materială, de teren și condițiile atmosferice etc., ajungem la o concluzie diferită comparativ cu marea majoritate a istoriografilor, inclusiv autorii, care, dintr-un motiv sau altul, au acordat operațiunilor de la Jiu dintre 14(27) octombrie—16(29) octombrie 1916, titulatura de contraofensivă!

Dacă, în Franța, pentru clarificarea respectiv reabilitarea cpt. A. Dreyfus au fost necesari 12 ani (1894—1906), de ce noi persistăm, după aproape 64 de ani, într-o eroare pornită de la C. Kirilescu?

Dorim să precizăm însă un fapt unanim recunoscut, și de noi, anume că rolul principal în aceste zile l-a jucat eroismul trupelor române, în special al soldaților, gradaților și micilor comandanți.

În contextul operativ cunoscut, la 14(27) octombrie 1916 situația era următoarea: la aripa stîngă (vest) a grupului Jiu, cavaleria inamică ieșise din munți și din zona împădurită încă de la 12(25) octombrie, fiind pe punctul de a deбуша în cîmpie și a începe manevre de întoarcere a apărării grupului Jiu, ocupînd cu Brigăzile 5 și 8, cu 2 baterii de artilerie și un batalion înălțimea Retezatul de la nord de comunele Frîncești și Broșteni și avînd în spate ca rezerve Brigada a 3-a cavalerie și una baterie artilerie. Cavaleria inamică nu poate să-și îndeplinească misiunea datorită contraatacurilor și rezistenței detașamentului maior Dumitrescu Gheorghe, care asigură, implicit, detașamentului Lt. colonel Dejoianu (adus de la Cerna) libertatea de a se odihni după marșul de peste 100 km executați și a-și pregăti acțiunea din 14(27) octombrie. În seara zilei de 13(26) octombrie grupul inamic Kreussl primește noi întăriri: Divizia a 7-a cavalerie germană și un batalion de munte württemberghez (care nu putea interveni în luptă decît minimum după 1—2 zile). Considerăm deosebit de interesant faptul că liniile de comunicații inamice se lungiseră considerabil în trei zile de ofensivă, trecînd prin terenuri greu accesibile și nedispunînd în zona montană de transversale.

Ca urmare a defecțiunilor produse pe parcursul operațiunilor, grupul Jiu a fost întărit, dispunînd în dimineața de 14(27) octombrie de 19½ batalioane, 2 escadroane și 13 baterii (din care 2 numai cu cîte un tun) pe linia

de luptă și o rezervă de 3 batalioane și 4 companii, dintre care 1 batalion (de miliții Gorj) și cele 4 companii cu o slabă pregătire de război și înarmate cu puști de model vechi (una la 2—3 ostași).

Ideea de reacțiune ofensivă la Jiu aparține M. C. G., care, în ordinele date Armatei I-a la 11(24) octombrie și 12(25) octombrie stabilea că „terenul să nu se cedeze decât pas cu pas contraatacând mereu” și că „trebuie acționat viguros cu cele 2—3 batalioane luate atât de la Olt cât și de la Dunăre-Orșova. Aceste grupe să fie trimise pe flancurile dinspre est și vest”. Cel care pune în practică, concret, aceste idei, care de fapt îi aparțineau (expuse generalului I. Culcer la 14(27) septembrie 1916 la Craiova), este generalul I. Dragalina, care, luând comanda Armatei I-a în seara de 11(24) octombrie, dă ordin de oprire categorică a retragerii și, prin aducerea detașamentelor Lt. col. Dejoianu și maior Dumitrescu Gh. din sectorul Cerna în flancul drept inamic de la Jiu, pregătise execuția manevrei proiectate. La 14(27) octombrie ora 10, M.C.G., cu ordinul nr. 2395, ordonă Armatei I-a executarea manevrei dublu învăluitoare pentru a închide punga în care intrase inamicul prin ofensiva sa. C. Kirîțescu și, după el, și ceilalți istoriografi consideră acest ordin ca bază a operațiunilor ce ne-au adus victoria; deci contraofensiva.

Noi subliniem și faptul că, deși se produsese schimbări organizatorice la grupul Jiu și Cerna, nu se trecuse de către Armata I-a stabilirea unui comandament unic, una dintre cauzele principale fiind rănirea și evacuarea generalului Dragalina, la 12(25) octombrie 1916. Unitatea de conducere se va stabili de către Armata I-a abia în seara de 15(28) octombrie, când bătălia era pe terminate, datorită cărui fapt vor avea loc fricțiuni ce vor impieta asupra conducerii luptelor, între generalul Cristu (mai bine zis Lt. col. Dumitrescu Constantin, șef de stat major) comandantul Diviziei 1-a și colonelul Ion Anastasiu, comandantul grupului Jiu. Mai mult, în seara de 13(26) octombrie se ține la Tg. Jiu o consfătuire, la care participă: col. I. Anastasiu, comandantul grupului Jiu, col. Pașalega, comandantul Brigăzii 11 artilerie, Lt. col. Dumitrescu Constantin, șeful de stat major al Diviziei 1-a, Lt. col. R. Mărculescu, șeful de stat major al Diviziei a 11-a și Lt. col. Petroianu S., comandantul R. 21 artilerie; lipsește gen. Cristu! Ca atare, ordinele ce se vor da de col. Ion Anastasiu vor fi contracarate de cele date „din ordin” de Lt. col. Dumitrescu, șeful de stat major al Diviziei 1-a! S-a stabilit totuși o acțiune ofensivă generală asupra pungii inamice pentru 14(27) octombrie 1916 (meritul revine col. I. Anastasiu). S-a omis totuși esențialul — trupele și comandanții! Aflați în retragere precipitată de circa 5—6 zile, pe alocuri chiar în debandadă, obosite și decimate, trupele grupului Jiu aveau un moral extrem de scăzut, iar mulți dintre comandanți „dispăruseră” (maior Frușculescu, col. Obogeanu, col. Homoriceanu etc.) de pe front!

Orice experiență, cât de modestă, a războiului dovedește că contraofensiva în astfel de situații trebuie executată prin depășire sau cel puțin prin schimbarea anticipată, cu toate măsurile de prevedere corespunzătoare unui astfel de caz și în întreaga arie a sectorului respectiv. Aici, la Jiu, a fost o situație specială, dar, în nici un caz, o „minune”!

Așadar, la 14(27) octombrie, Divizia 11-a (grupul Jiu) cu trupele sale aflate în goană spre înapoi, nu putea opri pe inamic și nu putea executa o întoarcere ofensivă; cel puțin așa credem noi, bazați pe o amplă experiență personală de război!

Armata 1-a și M.C.G. neavînd nici o rezervă, nu pot cu Divizia 11-a (grupul Jiu) să întreprindă contraofensivă! Nu există altă soluție decît executarea de contraatacuri cu detașamentul Dejoianu și 2—3 batalioane de la Olt—Dunăre. Nu trebuie uitat că și inamicul era într-o situație dificilă la 14(27) octombrie, înghesuit în munți cu cavaleria, neputînd debușa în cîmpie, datorită acțiunilor hotărîte ale maiorului Dumitrescu (la vest), care au fost prelungite spre sud-est de acțiunea detașamentului Dejoianu care au generat lupta din 14(27) octombrie, începînd de la ora 10,30, de la Rașovița unde s-au evidențiat întreg batalionul căpitanului Terpu și în special compania 12-a/R. 17 I., Sublt. Gămănescu Petre, compania 5-a/R. 17 I. Cpt. Lepri, compania 4-a/R. 31 I. Sublt. Ghenescu Iancu, precum și batalionul maiorului Stănescu. Victoria acestor trupe aduse din sectorul Cerna este normală, ele avînd o stare de spirit bună, fapt care a determinat retragerea batalionului 3/R. 3 bavarez cu pierderi, inclusiv 400 prizonieri și 4 mitraliere.

În sectorul central (col. Obogeanu) nici o acțiune ofensivă, trupele și comandantii forfotesc între 9,30 și 16,30, fiind de negăsit pentru comandantul grupului Jiu (col. I. Anastasiu). La est, detașamentul col. Jippa, mai puțin solicitat de ofensiva inamică de pînă atunci, dă ordin de atac de la 8,30, soldat cu insucces; totuși, la insistențele col. Jippa, detașamentul Lt. col. Pomponiu (5 companii) trece Jiul și rămîne peste noapte (14/15—27/28 octombrie) în terasa de pe malul drept al râului. Cu mai mult succes operează batalionul 2/R. 18 I., Lt. col. Ion Coandă, care respinge inamicul de pe platoul din fața satului Tetila înspre zăvoiul Jiului; intervenind însă puternica artilerie germană, românii se repliază.

Comandantul companiei 7-a/R. 18 I. Slt. rez. Nicolae Pătrășcoiu, de pe acoperișul unui conac țărănesc aflat pe șoseaua națională vede cu binoclul și înțelege că artileria inamică este pe dealul Arsuri. Coboară de la observator și după ce vorbește pe scurt ostașilor săi, îmbărbătîndu-i, pleacă din proprie inițiativă, trece Jiul prin vad, atacă prin Sublt. rez. Ion Vîlcu cu 60 de oameni Sîmbotinul pe la nord-est, iar el cu restul companiei (circa 1/2) aleargă către culmea dealului Mare. Taie toate firele telefonice întîlnite și creează prin focuri trase în salvă panică la inamic. Ajunge la Arsuri și capturează 2 baterii de obuziere germane (8 obuziere, cal. 105 mm și 2.000 lovituri) pe care le-a întors apoi și trag împotriva inamicului.

Așadar, nu este și nici nu poate fi vorba de o „întoarcere ofensivă“ în condițiile unor trupe demoralizate, ci numai de contraatacuri parțiale împotriva capetelor coloanelor inamice, de multe ori frontale, pentru a sprijini retragerea în ordine a grupului Jiu, așa cum înțeleseseră: generalul I. Culcer, col. Găvănescu, Lt. col. Dumitrescu-Turcu și M.C.G. român.

Și totuși, retragerea Diviziei 11 bavareze inamice a fost reală! Remarcăm faptele care se pare că au determinat retragerea inamicului, în care au fost angrenate și diviziile de cavalerie ale acestuia:

- 1) Detașamentul maior Gh. Dumitrescu a dus lupte grele cu D. 6 Cv. germană la nord Frîncești;
- 2) Detașamentul Lt. col. Dejoianu luptă eroinic la Rașovița și Lelești împotriva batalionului 3/R. 3 bavarez, care s-a retras noaptea spre Dobrița cu grele pierderi în oameni și material de război;
- 3) Acțiunea companiei a 7-a/R. 18 I. atît de glorios soldată cu capturarea artileriei inamice și a punctului înaintat de comandă al D. 11 bavareze la

Arsuri, fapt care a determinat retragerea Diviziei 11 bavareze panicate și părăsirea unui bogat material de război;

4) Acțiuni descusute și locale (mai mult pentru fixarea inamicului) ale detașamentului Lt. col. Pomponiu, respectiv ale detașamentului Lt. col. Coandă din gruparea estică (col. Jippa).

Comunicatul oficial al M.C.G. român nr. 66 din 16 octombrie 1916 sublinia strălucita faptă de arme a Sublt. rez. Pătrășcoiu Nicolae din R. 18 I. Gorj (astăzi eroul are vârsta de 90 de ani — i-a împlinit la 26 aprilie 1980 —, și gradul recent primit de general mr. în retragere). Mai mult, materiale istorice engleze, franceze, corespondenții de război aliați, marele istoric N. Iorga etc. sînt unanimi în a aprecia la superlativ fapta eroică a Slt. rez. Pătrășcoiu și importanța ei decisivă în ce privește victoria românească de la Jiu.

Înfrîngerea noastră în luptele de la Jiu din noiembrie 1916 apreciem că se datorește subțierii la minimum a efectivelor grupului Jiu, M.C.G. român menținîndu-se la ideea sugerată de șeful misiunii militare franceze, generalul Henri Berthelot, „că la Jiu germanii nu vor mai ataca după înfrîngerea din octombrie!“.

Autorii revin asupra clasicismului istoriografiei militare românești, profund inspirați din lucrarea lui C. Kirilescu, și în ce privește abordarea bătăliei de la Sibiu.

Înainte de orice, autorii au omis „un detaliu“ în luptele din defileul Oltului, moartea eroică aici a celui de al doilea general român (după Drăgălina), David Praporgescu! De fapt, ne permitem să sugerăm autorilor și revederea acelor atît de „modeste“ fraze de la p. 297, cu privire la Ecaterina Teodoroiu, „această Jeanne d'Arc a României“, care a constituit un strălucit exemplu de dăruire pentru patrie și de fierbinte patriotism al „eroinei de la Jiu“!

Considerînd bătălia de la Sibiu ca un act reflex al ofensivei românești din Transilvania, impus de trecerea armatelor noastre la defensivă și deci de pierderea libertății de acțiune, se poate face un expozeu critic complet asupra tuturor erorilor — la toate nivelele — ce s-au comis, atît de români cît și de germani și austro-ungari. Una dintre aceste erori — „aruncarea“ de către Falkenhayn a Corpului Alpin german peste munții Cibinului la o mare depărtare de aripa sa dreaptă, fără posibilități sigure de aprovizionare și fără legături, pentru a intercepta defileul Oltului, deci spatele trupelor române — a „mizat“ tocmai pe această „teamă“ de spate și flancuri a românilor, reușita sa parțială datorîndu-se tocmai exploatării acestor elemente, creîndu-se fals în rîndurile românilor (trupe și comandanți) psihoza de teamă neverosimilă pe care o denumim caustic „teamă de la Olt“!

De asemenea, semnalăm grava greșeală a Armatei a 2-a române de a nu interveni din proprie inițiativă și la timp — alergarea la „glasul tunului“ —, la aripa dreaptă a Corpului de Olt, făcînd aceasta tîrziu și fără o eficiență, la ordinul M.C.G. Au greșit aici grav: comandantul Armatei a 2-a române, generalul Grigore Crăiniceanu; șeful de stat major, generalul Gh. Mărdărăscu și șeful secției de operații, col. Gh. Dabija — istoriograful de mai tîrziu al războiului.

Autorii au prezentat apoi, în p. 205—215, așa-zisa bătălie de pe Argeș—Neajlov. Pentru ideile de a da bătălia pe aceste rîuri, umflata de ploii și

mlăştinoase, ne permitem să-i felicităm pe autori, dar generalul Prezan, la sugestia aceluiaşi şef al misiunii militare franceze — generalul Berthelot, după ce a ezitat de la 12(25) noiembrie, când M.C.G. a dat ordinul de operaţii, pînă la 14(27) noiembrie seara, când şi-a definitivat concepţia, a trecut la ofensivă cu începere de la 16(29) noiembrie când, se cunoaşte, era prea tîrziu, capetele coloanelor Kühne, Krafft şi Kosch ajunseseră în spatele „grupului de manevră” român!

Am lăsat intenţionat ceva mai la urmă planul de campanie român. Autorii, după ce îşi afirmă la p. 155 adeziunea domniilor lor la faptul că „în liniile sale esenţiale, (planul era) judicios întocmit, alăturîndu-se părerii generalilor I. Sichitiu şi Al. Ioaniţiu, revin şi îl critică la p. 160—161, pentru ca la p. 161 mai jos, pe baza părerii lordului Thomson, să arate că planul era suficient de temeinic şi va reuşi cu condiţia ca aliaţii (ruşii la nord şi franco-englezii la sud) să-şi îndeplinească sarcinile prevăzute de convenţia militară!

Autorii au omis două păreri, socotim deosebit de importante. Astfel, generalul Ion Cupşa îşi încheie consideraţiile sale critice, argumentate asupra planului de campanie cu precizarea că: „În concluzie, din analiza planului de campanie român din august 1916, rezultă că el în ansamblu corespunde condiţiilor în care urmau să opereze forţele armate ale României, cu excepţia dispunerii marilor unităţi din Dobrogea. El cuprinde şi unele prevederi originale privitoare la perioada iniţială a războiului (este vorba de ideea trupelor de acoperire)”. În schimb, generalul G. A. Dabija, după ce critică aspru proiectul, arată: „Din analiza generală a Proiectului de operaţii se constată că alcătuirea lui nu corespunde nevoilor operative ale armatei române, care trebuiau să o conducă la realizarea idealului naţional”. După părerea noastră planul are calităţi şi lipsuri — semnalăm lipsa unei idei de efort, însă ceea ce a fost grav a fost aplicarea lui, aici comandantii români în frunte cu M.C.G. au greşit grav!

De asemenea, autorii consacră retragerii româneşti din noiembrie-decembrie 1916, paginile 215—219! Este ştiut astăzi că retragerea noastră în Moldova a fost o tragedie, un model de neorganizare şi lipsă de interes; credem că a sosit timpul clarificării ei complete!

În general autorii au prezentat sintetic desfăşurarea bătăliilor, inclusiv a celor de la porţile Moldovei din vara 1917. În asemenea context, problema cheie care prezintă drama şi eroismul unui popor ce luptă pentru independenţa şi unitatea sa, desfăşurarea războiului, apare înghesuită în cele 144 pagini ale cărţii din totalul de 539, fără concluzii, fără analogii în trecutul zbuciumat al poporului nostru şi ca atare fără învăţăminte de viitor!

Izvorîte tocmai din dreptatea cauzei pentru care lupta România, apar acţiunile de rezistenţă ale maselor populare în teritoriul ocupat şi de sprijinire a efortului de război în zona teatrului de operaţiuni. Considerăm că faţă de marile pierderi ale poporului nostru în bătălia cu ocupantul în spaţiile frontului care au rezultat din acţiunile demonstrative pînă la partizanat, putem vorbi de o „mişcare de rezistenţă naţională”. Ne permitem să sugerăm autorilor revederea capitolului şi mai ales lărgirea lui (socotim că cele 8 pagini, 360—368, nu sînt suficiente!), pentru că tocmai problema rezistenţei naţionale altoite pe eroismul luptătorilor oferă elementele demonstrative ale caracterului just, eliberator al războiului nostru.

Desigur că schița noastră de principiu asupra unor curențe sau inexactități inerente unei astfel de lucrări a urmărit să semnaleze autorilor aspecte și în special viziunea generală în abordarea unor probleme majore ale momentului istoric respectiv.

Socotim că înlăturarea, respectiv aprofundarea unor probleme mai mult sau mai puțin clarificate în lucrare va oferi cititorului noi și complexe valențe în înțelegerea profundă a procesului istoric românesc în anii primului război mondial, care a generat împlinirea unui ideal multiseclar al popoului nostru — statul național unitar!

GEORGE PROTOPOPESCU